

Рассмотрены организационно-правовые аспекты функционирования аграрных формирований в Украине. Исследованы финансовые основы деятельности аграрных формирований. Проанализированы особенности формирования и использования финансовых ресурсов в аграрных формированиях Украины.

Аграрные формирования, финансовые ресурсы, финансовое обеспечение, организационно-правовая форма аграрных формирований, аграрно-промышленное производство, интеграция, интегрированное аграрное формирование, аграрный холдинг.

The organizational and legal aspects of agrarian formations in Ukraine. Investigated financial framework for agrarian formations. The peculiarities of formation and use of financial resources in the agrarian formations of Ukraine.

Agrarian formations, financial resources, financial ensuring, organizationally -legal form of agrarian formations, agro-industrial production, integration, integrated agrarian formations, agrarian holding.

УДК: 005:631.11

РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

А. М. Зоргач, асистент

Розглянуто характеристики основних організаційно-правових форм господарювання в аграрній сфері діяльності, особливості їх функціонування та відповідності до вимог сучасного ринкового середовища.

Сільськогосподарські підприємства, реформи, організаційно-правові форми.

Дисбаланс розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві спричинений багатьма факторами економічного розвитку. Дане питання можна досліджувати крізь історичну призму, досліджуючи взаємозалежність між зміною форм власності та створенням нових форм господарювання на основі приватної власності на землю, зважаючи на екологічні та соціальні складові.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У наукових працях досліджуються різні аспекти функціонування різних форм господарювання в аграрному секторі. Так, у роботах П. Т. Саблука достатньо ґрунтовно досліджується питання розвитку інституцій удосконалень механізму реформування аграрного сектору економіки в цілому, Кропивко М.Ф. досліджує правові засади розвитку агропромислового комплексу в

© А. М. Зоргач, 2014

сучасній Україні, Ю. Я. Лузан акцентує увагу на вдосконалені механізмів забезпечення розвитку агропромислового виробництва. На наш погляд, детальнішого аналізу потребують особливості діяльності різних організаційно-правових форм господарювання в сільськогосподарському виробництві та їх вплив на функціонування агропромислового комплексу.

Мета дослідження – визначити тенденції використання земельних ресурсів, аналізуючи динаміку використання сільськогосподарських угідь та їхніх землекористувачів.

Виклад основного матеріалу. Процес реформування аграрного сектору почався ще у 90-х роках ХХ століття і триває до сьогодні. При створенні в 1991 р. незалежної держави, український аграрний сектор, як і економіка в цілому, стали на новий етап розвитку. Після тривалого існування планової економіки та державної монополії виробництва сільськогосподарської продукції система функціонування агропромислового комплексу не була достатньо орієнтована до вимог та умов ринкової економіки.

Після реорганізації та реструктуризації колишніх КСП можна виділити такі етапи утворення господарських формувань: у 1995 р. було розпочато великомасштабну земельну реформу, яка передбачала паювання земель, передачу їх у колективну власність господарств із видачею сертифікатів власникам на право на земельну частку (пай), здійснення приватизації земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства, будівництва та обслуговування жилого будинку і господарських будівель (присадибних ділянок, садівництва, дачного та гаражного будівництва). Паювання земель сільськогосподарського призначення та надання права володіння, розпорядження та користування земельними ділянками стало підґрунтям до формування фермерських господарств, встановлення орендних відносин між сільськогосподарськими підприємствами та орендодавцями. Адже один із головних факторів створення різних форм господарювання є земельна власність та земельні відносини.

У світі сільське господарство ґрунтується на приватно-орендних засадах. Експеримент колективізації землі в СРСР і Монголії, навіть за високого матеріально-технічного та фінансового забезпечення останнього періоду, не дав позитивних результатів, а віддача з 1 га земельних угідь була в три – чотири рази нижчою порівняно з країнами Західної Європи [3].

Аналіз динаміки діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2009–2012 роки подано в табл. 1. За кількістю зареєстрованих форм господарювання переважають фермерські господарства, станом на 1 січня 2009 року їх налічувалося 42 101, але протягом наступних чотирьох років ми бачимо тенденцію до зменшення: на 3,3 % у 2012 р.

Досліджуючи статистичні дані можна побачити, що простежується тенденція до укрупнення сільськогосподарських підприємств. Так, кількість господарських товариств зросла у 2012 р. на 302 од. порівняно з 2009 р.

Однією з причин економічних проблем в аграрній сфері є структурний фактор, що потребує переоцінки землекористування в країні.

1. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання по Україні, одиниць*

	Роки				У % до 2009 р.
	2009	2010	2011	2012	
Всього підприємств	57152	56493	56133	55866	97,7
Господарські товариства	7819	7769	7757	8121	104
Приватні підприємства	4333	4243	4140	4183	96,5
Виробничі кооперативи	1001	952	905	856	85,5
Фермерські господарства	42101	41726	41488	40732	96,7
Державні підприємства	345	322	311	294	85,2
Підприємства інших форм господарювання	1553	1481	1532	1680	108

* Складено за даними Держкомстату України.

Важливо також дати оцінку приватно-колективному й індивідуальному використанню земель, відповідно, усім формам господарювання, з'ясувавши при цьому ступінь ефективності сільськогосподарського виробництва та причини, що гальмують його розвиток.

2. Площа сільськогосподарських угідь за категоріями землевласників і землекористувачів, млн. га*

	Роки					У % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2012	
Сільськогосподарські підприємства	38,7	35,184	29,878	22,116	20,665	53,4
у т. ч. державні	9,927	7,115	1,847	1,23	0,963	9,7
недержавні	28,778	28,068	28,03	20,886	19,70	68,5
Громадяни, у т. ч. особисті селянські господарства та присадибні ділянки	2,476	3,875	4,323	4,722	5,032	201,9
колективні та індивідуальні сади	0,127	0,177	0,18	0,183	0,186	146,4
ділянки для сінокосіння та випасу худоби	-	1,198	1,429	1,433	1,122	-

* Складено за даними Держкомстату України.

Аналіз даних за період 1990–2012 рр. свідчить, що громадяни країни збільшили площу для ведення особистих селянських господарств і присадибних ділянок. Також можна відзначити збільшення на 46,4 % ведення господарської діяльності в колективних та індивідуальних садах. Для більш ґрунтового дослідження необхідно проаналізувати структуру посівних площ (табл. 2) і тенденції їх змін.

Аналізуючи дані за період 1990–2012 рр. (табл. 3), можна відзначити зменшення посівних площ в Україні у господарствах усіх категорій. Диспропорція та порушення структури посівних площ (про що свідчить збільшення вдвічі вирощування технічних культур, та зменшення, майже у п'ять разів, виробництва кормових культур), може загрожувати продовольчій безпеці країни. Виробництво продукції має, насамперед, відповідати потребам населення з дотриманням правильного обробітку ґрунту.

3. Посівні площі сільськогосподарських культур України у господарствах усіх категорій, тис. га*

	Роки					У % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2012	
Уся посівна площа	32406	30963	27173	26043	27801	85,8
Зернові та зернобобові культури	14583	14152	13646	15004	15449	105,9
Технічні культури	3751	3748	4186	5260	7854	209,3
Картопля та овоче-баштанні культури	2072	2165	2276	2041	2023	97,6
Кормові культури	11998	10897	7063	3738	2475	20,6

* Складено за даними Держкомстату України.

Відповідно до Державної програми приватизації майна державних підприємств, було приватизовано 97 % підприємств харчової і переробної, борошномельно-круп'яної промисловості, агросервісних підприємств тощо. Проте до 1999 р. аграрна реформа не давала відчутних результатів. На той час у країні була відсутня чітка державна аграрна політика [3].

На початку XXI ст. починається наступний етап послідовного комплексного механізму розвитку АПК. Запровадження інституту приватного господарювання та ринкових механізмів дало змогу сільськогосподарським підприємствам нарощувати обсяги валової продукції (табл. 4).

4. Виробництво основних сільськогосподарських культур в Україні, тис. тонн*

	Роки					У % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2012	
Зернові та зернобобові культури	51009	33930	24460	38015	46216	90,6
Цукрові буряки	44264	29650	13199	15468	18439	41,6
Соняшник	2571	2860	3457	4706	8387	151,2
Картопля	16732	14729	19838	19462	23250	138,9
Овочі	6666	5880	5821	7295	10016	150,2

* Складено за даними Держкомстату України.

У минулому столітті – у 1989 р. – був рекордний збір зернових та зернобобових культур – 51 212 тис. т. За останнє десятиліття були рекордні 2011 і 2008 роки із зібраним урожаєм 56 747 та 53 290 тис. т, відповідно. Хоч посівні площі сільськогосподарських культур за аналізований період зменшуються, але врожайність сільськогосподарських культур зростає.

Реформа охопила основні складові аграрного сектору економіки, відносини власності на землю та майно, кредитування сільськогосподарського виробництва; інфраструктуру аграрного ринку, державне регулювання аграрних відносин, соціальний розвиток сільської місцевості.

Цей період характеризується створенням нової нормативно-законодавчої бази, що узаконює виникнення й розвиток нових організаційно-правових форм господарювання на основі приватної власності на землю, засоби виробництва та результати праці. Зовсім за іншим сценарієм

розвивалося сільське господарство в Україні за період досліджень. За 1990–2007 рр. в аграрному секторі економіки відбулися радикальні економічні перетворення, які мали як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних потрібно віднести формування багатокладної економіки [2].

Процеси розвитку аграрної реформи значною мірою стримує відсутність фінансових ресурсів. Тому при розгляді чинників економічного зростання в державі необхідно визнати пріоритетність аграрного сектору. Загальний розвиток агропромислового виробництва повинен мати стійкий характер для досягнення найближчими роками докризових обсягів виробництва (1990 р.) і забезпечити якісні показники господарювання на рівні розвинених країн Західної Європи. Але кардинальних змін у розв'язанні цієї проблеми поки що не спостерігається, оскільки відсутня цілісна ідея розвитку економіки держави [3].

У країні створено правові й організаційні умови для функціонування аграрних підприємств різних форм власності та господарювання, ліквідовано монополію держави на землю. Сільськогосподарські підприємства самостійно розпоряджаються майном, визначають види та обсяги виробництва і реалізації продукції, використовують доходи від господарської діяльності. З іншого боку, реформування аграрного сектору економіки країни призвело до появи великої кількості дрібних сільськогосподарських підприємств, що зумовило передачу земель господарствам населення, а це, у свою чергу, знизило рівень концентрації виробництва та створило серйозні проблеми із забезпеченістю сировиною переробних підприємств [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реформування економічної системи в Україні та зміна форми власності змінюють пріоритети ведення господарської діяльності, головну мету власників отримання прибутку та економічний підхід до ведення сільськогосподарської діяльності, а соціальна, природоохоронна та землезахисна складова, здебільшого, опускається або фіксується на папері. Поглибленого вивчення потребує також коефіцієнт забезпеченості внутрішнього ринку та зовнішні ринки для господарських структур, орієнтованих на експорт.

Список літератури

1. Про затвердження Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва : постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2009 № 510.
2. Лучик С. Д. Вплив трансформаційних змін на використання трудового потенціалу села / С. Д. Лучик // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 149–153.
3. Саблук П. Т. Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 3–10.

Рассмотрены характеристики организационно-правовых форм деятельности в аграрной сфере, особенности их функционирования и соответствия требованиям в современных рыночных условиях.

Сельскохозяйственные предприятия, реформы, организационно-правовые формы.

As stated in the article, the main characteristics of organizational forms in agricultural and the characteristics their conformity requirements to market conditions.

Agrarian business, reform, organizational and legal forms.

УДК 621.8.036 : 658.26 : 631.11

**ПОВТОРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

О. В. Калініченко, Jagiellonian University in Krakow, Poland

***А. В. Калініченко, доктор сільськогосподарських наук
Полтавська державна аграрна академія (Україна),
Opole University, Poland***

О. Г. Мінькова, Н. А. Сазонова, аспіранти*

В. М. Сакало, кандидат технічних наук

С. В. Пустовіт

Полтавська державна аграрна академія (Україна)

Представлено технологію одночасного охолодження молока та нагрівання води на основі використання спеціального енергетичного обладнання – теплового насоса. Запропоновано ефективні способи підвищення якості молока, зниження витрат при його первинній обробці та підготовці гарячої води для технологічних потреб, з одночасним отриманням екологічного ефекту за рахунок зменшення використання традиційних видів енергії і зменшення викидів теплової енергії, а також покращення мікроклімату в приміщенні.

Енергозбереження, комбіноване тепло/холодозабезпечення, тепла енергія, теплонасос.

Якість молочних продуктів залежить, значною мірою, від якості молока, що надходить до молокопереробного підприємства. Чітке дотримання режимів його первинного охолодження та проведення санітарно-гігієнічних заходів повинно забезпечуватися відповідним технологічним обладнанням. При цьому суттєво впливає на собівартість виробленої продукції (яка, у свою чергу, залежить від вартості витрачених у процесі виробництва енергоносіїв) використана технологія швидкого охолодження молока на молочній фермі, а також нагрівання води для технологічних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як вітчизняні, так і

*Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор А. В. Калініченко

© О. В. Калініченко, А. В. Калініченко, О. Г. Мінькова,
Н. А. Сазонова, В. М. Сакало, С. В. Пустовіт, 2014